

Janusz
Szwalkiewicz

USZKODZENIA DRZEW LEŚNYCH

PORADNIK
LEŚNIKA



Spis treści

Od autora	6
-----------------	---

Uszkodzenia drzew liściastych

Brzoza	8	Klon i inne gatunki	92
Brzoza i inne gatunki	24	Lipa	94
Buk	30	Lipa, klon	98
Buk i inne gatunki	34	Olsza	100
Dąb	44	Olsza i inne gatunki	102
Dąb i inne gatunki	60	Topola	106
Jesion	76	Topola, wierzba	110
Jesion i inne gatunki	80	Wiąz	114
Kasztanowiec	82	Wierzba	118
Kasztanowiec, klon	84	Różne gatunki	120
Klon	86		

Uszkodzenia drzew iglastych

Jałowiec	156	Sosna, świerk, modrzew ...	232
Modrzew	158	Świerk	242
Sosna	162	Świerk, jodła	260
Sosna, świerk	220	Świerk, sosna, modrzew ...	262

Uszkodzenia drzew liściastych i iglastych

Różne gatunki	268
---------------------	-----

Objawy ułatwiające rozpoznanie przyczyny uszkodzenia drzewa	346
Skorowidz	353

Zadaniem niniejszego przewodnika jest przedstawienie spotykanych na drzewach i krzewach leśnych uszkodzeń liści i igieł, gałęzi i pnia oraz innych objawów mogących świadczyć o przebiegających w lesie szkodliwych procesach chorobowych.

Przewodnik ma służyć pomocą w znalezieniu odpowiedzi na pytania dotyczące przyczyny zaobserwowanych zmian i informować o ewentualnych zagrożeniach z nimi związanych. Przy tym w zasadzie nie zawiera opisu biologii szkodliwych owadów czy grzybów i sposobów ich zwalczania, bo jest to zadanie licznych fachowych podręczników oraz „Instrukcji ochrony lasu”.

Opisywane objawy, przedstawione na zdjęciach przywoływanym w tekście, jak i zamieszczone informacje identyfikacyjne zaprezentowano według następującego schematu:

Co obserwować?

Objawy: opis uszkodzenia, zjawiska.

Gatunek drzewa/krzewu: wymieniono gatunki, których dotyczą uszkodzenia.

Okres obserwacji: podano okresy, w jakich najlepiej obserwować uszkodzenia, zjawiska itp.

Przyczyna/sprawca: określono przyczynę choroby lub podano nazwę sprawcy uszkodzenia.

Podobne objawy: określono przyczynę lub nazwę sprawcy uszkodzeń podobnych do omawianych.

Znaczenie gospodarcze: zaznaczono, czy obserwowane uszkodzenia mają, a jeśli tak, to na ile istotny, wpływ na stan lasu.

Szybkie rozpoznanie sprawcy i prawdopodobnej skali występujących w lesie zjawisk o charakterze patologicznym jest bardzo ważne w ochronie lasu. Wynikające stąd zadania mieszczą się w zakresie obowiązków gospodarzy lasu, niemniej, jako nacechowane z reguły niecałkowitą przewidywalnością skutków ingerencji człowieka w ekosystemy leśne, w dynamiczny, bogaty świat żywej przyrody, wyróżniają się wysokim stopniem trudności wymagającym prawdziwie profesjonalnego kunsztu.

Jestem przekonany, że w pewnym stopniu realizację tych zadań ułatwi niniejsza publikacja.

Janusz Szwałkiewicz

Co obserwować? pień, pniaki, drewno leżące

Objawy

huby na żywych i martwych pniach drzew, pniakach oraz leżącym drewnie użytkowym (1, 2). Grzyby opanowują zwykle drzewa zranione. Często owocniki mają obwódkę brzegu brązową (3). Z wierzchu są filcowato-szczeciniasto owłosione, od spodu szare lub rdzawoszare (4).

Gatunek drzewa

brzoza, ponadto buk, jarząb, dąb, wierzba (rzadko gatunki iglaste)

Okres obserwacji

owocniki jednoroczne wyrastają przez cały rok

Przyczyna/sprawca

grzyb wrośniak szorstki – *Trametes hirsuta* (Wulfen) Pilát, powodujący białą jednolitą zgniliznę drewna

Podobne objawy

huby są wytwarzane i przez inne grzyby

Znaczenie gospodarcze

może być znaczne ze względu na rozkład drewna użytkowanego gospodarczo



Co obserwować? pień

Objawy

na pniu sosny widoczne są owocniki, występujące przeważnie w miejscach po odłamanych, odpadłych gałęziach (1, 2). Gdy uderzy się obuchem w pień, słychać przygłuszony odgłos, inny niż w przypadku zdrowego pnia. Twardziel ulega przegnicciu. Drewno przebarwia się na kolor czerwony do jasnokakaowego. Często pnie mają dziuple, otwory po odpadniętych owocnikach. Owocniki mają od spodu wyraźne rurki hymenoforu (3). Spotykane są na drzewach od IV klasy wieku.

Gatunek drzewa

sosna, rzadko świerk, modrzew

Okres obserwacji

owocniki wieloletnie

Przyczyna/sprawca

grzyb czyreń sosnowy (huba sosny) – *Phellinus pini* (Brot.) Bondarstev & Singer, powodujący białą jamkową zgniliznę sosny

Podobne objawy

huby wytwarzane przez inne grzyby

Znaczenie gospodarcze

duże, ponieważ zniszczeniu ulega dolna i środkowa część pnia z najbardziej wartościowym drewnem



A

- Acanthocinus aedilis* 230
- Acantholyda hieroglyphica* 180
 - *posticalis* 186
- Aceria macrorhynchus* 88
- Adelges laricis* 250
- Agelastica alni* 102
- Agrilus biguttatus* 70
 - *elongatus* 70
 - *viridis* 70
- Altica quercetorum* 68
- Amphimallon solstitiale* 128, 296
- Anomala dubia* 296
- Aphrophora alni* 136
 - *salicina* 136
- Apiognomonina errabunda* 92
- Aradus cinnamomeus* 214
- Arctia caja* 134
- Armillaria* spp. 278
- Aromia moschata* 118
- Ascocoryne cylichnium* 126
- Asemum striatum* 230

B

- Barbitistes constrictus* 182
- barczatka puchowica 28
 - sosnówka 192
- Bena prasinana* 66
- białka wierzbówka 110
- błyskoporek podkorowy 22
- błyszczka jarzynówka 292
- borecznik jasnobrzuchy 196
 - jasnogi 196
 - krzewian 196
 - największy 196
 - podobny 196
 - sosnowiec 196
- borecznikowiec rudy 200
- bóbr europejski 322
- Brachyderes incanus* 224
- brudnica mniszka 310
 - nieparka 142
- bruzdkowiec zachodni 252
- Bupalus piniarius* 190
- Byrsocrypta ulmi* 116

C

- Cacoecia xylostearia* 64
- Calidium violaceum* 230
- Calliteara pudibunda* 40
- Cameraria ohridella* 84
- capoń mglisty 148
- Castor fiber* 322
- Cephalcia abietis* 244
- Ceratocystis ulmi* 114
- Cercospora microsora* 94
- Cetonia aurata* 296
- cetyniec mniejszy 208
 - większy 204
- choinek szary 224
- Chondrostereum purpureum* 36
- chrabąszcz kasztanowiec 128
 - majowy 128
- chropiatka pospolita 272
 - przyziemna 272
- chrząstkoskórnik purpurowy 36
- Cinara juniperi* 156
 - *pini* 176
- Coleophora laricella* 160
 - *lutipennella* 50
- Coleosporium tussilaginis* 168
- Croesus septentrionalis* 14
- Cronartium ribicola* 172
- Cryptococcus fagi* 32
- Cryptorhynchus lapathi* 104
- Cynips quercusfolii* 48
- czerwiec bukowiec 32
- czterooczek świerkowiec 252
- czyreń brzozy 22
 - dębowy 60
 - sosnowy 238

D

- Daedalea quercina* 46
- Dendrolimus pini* 192
- Diprion frutetorum* 196
 - *pini* 196
 - *similis* 196
- Dreyfusia nussini* 222
- drwalnik bukowiec 16
 - paskowany 228

- znaczony 146
- dzięciot czarny 256
- pstry 256

E

- Elateroides dermestoides* 312
- Endocronartium pini* 162
- Erannis defoliaria* 66
- Eriogaster lanestrus* 28
- Eriophyes tiliae* 96
- Euproctis similis* 132

F

- Fomes fomentarius* 26
- Fomitopsis pinicola* 260

G

- galaretnica pucharkowata 126
- galasówka dębiana 48
- Ganoderma applanatum* 274
- Gilpinia pallida* 196
- gmatwek dębowy 46
- Gremmeniella abietina* 232
- gruzełek cynobrowy 122
- Gryllotalpa gryllotalpa* 300
- Guignardia aesculi* 82
- guniak czerwczyk 128, 296
- Gymnosporangium sabiniae* 268
- Heterobasidion annosum* 282

H

- huba brzozy 8
- sosny 238
- hubiak pospolity 26
- Huloicus pinastri* 202
- hurmak olszowiec 102
- Hylastes ater* 226
- Hylesinus crenatus* 78
- *fraxini* 80
- Hylobius abietis* 240
- *pinastri* 240
- Hypogymnia physodes* 290
- Hyponomeuta cognatella* 130
- *evonymella* 130

I

- Inonotus obliquus* 12
- Ips amitinus* 262
- *typographus* 264

J

- jemiota pospolita 316
- jesionowiec pstry 80
- jeśniak czarny 78

K

- kormoran czarny 330
- kornik drukarczyk 262, 266
- drukarz 264
- korowiec sosnowiec 214
- korzeniowiec wieloletni 282
- kowal bezskrzydły 98
- koziutki 294
- komarnice 294
- kruszczyca złotawka 290
- krytoryjek olchowiec 104
- kuprówka złotnica 132
- kwietnica różówka 296

L

- Lachnus roboris* 54
- Laetiporus sulphureus* 124
- lakownica spłaszczona 274
- Leiopus nebulosus* 148
- Lepidosaphes ulmi* 140
- Leucaspis pusilla 174
- Leucoma salicis* 110
- Liosomaphis abietinum* 258
- listnik zmiennobarwny 296
- Lophodermium macrosporum* 242
- Lycogala epidendrum* 166
- Lymantria dispar* 142
- *monacha* 310

M

- Macrodiplon nemoralis* 196
- maćznik prawdziwy dębu 44
- Melampsora pinitorqua* 164
- Melasoma populi* 112

Melolontha spp. 296
– *hippocastani* 128
– *melolontha* 128
Meria laricis 158
Microdipiron pallipes 196
Microsphaera alphitoides 44
Mindarus abietinus 222
miodownica dębówka 54
– jałowcowa 156
– sosnowa 176
mieczenik dębowy 52
Monilia candida 146
Monochamus spp. 230
mszyca bukowo-liściowa 30
– sosnówka 178

N

naliściak drzewiarz 306
namiotnik czeremszaczek 130
– trzmieliniaczek 130
narożnica zbrojówka 138
Nectria cinnabarina 122
– *ditissima* 38
– *galligena* 38
Neodiprion sertifer 200
niedźwiedziówka nożówka 134
– kaja 134

O

obwar 162
ochojnik sosnowy 178
– świerkowo-modrzewiowy 250
– świerkowiec 250
ogłodek brzoźowiec 12
– dębowiec 74
– wiązowiec 114
ogrodnica niszczylistka 128, 296
opadźina modrzewiowa 158
opaślik sosnowiec 182
Operophtera brumata 66
– *fagata* 66
opieńka bulwiasta 278
– ciemna 278
– miodowa 278

opiętek dwuplamkowy 70
– wąski 70
– zielony 70
osnuja gwiazdzista 186
– sadzonkowa 180

P

Pales crocata 294
Panolis flammea 188
Parmelia caperata 290
– *sulcata* 290
Parthenolecanium rufulum 52
Pemphigus spirothecae 106
Peniophora quercina 62
Periphylus testudinaceus 90
Phaenops cyanea 210
Phalacrocorax carbo 330
Phalera bucephala 138
Phellinus pini 238
– *robustus* 60
*Philopodon plagiatu*s 304
Phlebiopsis gigantea 170
Phyllaphis fagi 30
Phyllobius arborator 306
Phyllopertha horticola 128, 296
Phymatodes testaceus 148
Physokermes piceae 246
pienik olchowiec 136
– wierzbowiec 136
piędzik przedzimek 66
– siewierak 66
Pinus pini 178
Piptoporus betulinus 8
Pissodes pini 216
Pityogenes chalcographus 252
Pityophthorus micrographus 252
– *pityographus* 252
Plagionotus spp. 148
Plusia gamma 292
płaskowiak zmiennik 148
płast północnik 14
pniarek obrzeżony 260
pochwik dębowiec 50
– modrzewiowiec 160

Polygraphus poligraphus 252
poproch cetyniak 190
porek brzożowy 8
Potosia cuprea 296
powłocznica dębowa 62
Pristiphora abietina 248
przyczepka falista 220
przyplaszczek granatek 210
przyrostek skrętnik 106
puchowica wiśniówka 28
pustułka pęcherzykowata 290
Pyrrhocoris apterus 98

R

rdza gruszy i jałowca 268
rębacz pstry 230
– szary 148
Rhagium inquisitor 230
Rhagium mordax 148
Rhizina undulata 220
Rhyacia vestigialis 292
Rhyacionia buoliana 184
Rhytisma acerinum 86
rolnica szkółkówka 292
rozszczepka pospolita 276
rozwałek sosnowiec 214
rózowiec klonowy 88
rulik nadrzewny 166
rynnica topolówka 112
rytel pospolity 312
rytownik pospolity 252
rzemlik osikowiec 108
– plamisty 42

S

Saperda populnea 108
– *scalaris* 42
Schizophyllum commune 276
Scolytus intricatus 74
– *ratzeburgi* 12
– *scolytus* 114
Serpula himantoides 286
sieciech niegłębek 304

siwiotek borowiec 202
skorupik jabłoniowy 140
skrętak sosny 164
smolik sosnowiec 216
smrekun trzopek 250
Sparassis crispa 236
Sphaeropsis sapinea 234
stroczek leśny 286
Strophosoma capitatum 302
– *melanogrammum* 302
strzygonia choinówka 188
suchoczub 162
susówka dębówka 68
szczapówka bruzdkowana 230
szczotecznicza szarawka 40
szeliniak sosnowy 240
– świerkowiec 240
szmaciak gałęzisty 236
szpecieli lipowy 96
szrotówek kasztanowcowiaczek 84

Ś

ściga fioletowa 230
świerkowiec większy 246

T

Taphrina betulina 10
tarczownica bruzdkowana 290
– chropowata 290
Tetraneura ulmi 116
Tetropium spp. 230
Thelephora terrestris 272
Tipula spp. 294
Tomicus minor 208
Tomicus piniperda 204
torebnica wiązowa 116
Tortrix viridana 64
Trametes hirsuta 24
– *versicolor* 34
Tremella mesenterica 120
Trypodendron lineatum 228
– *signatum* 146
trzęsak pomarańczowy 120

turkuć podjadek 300
tycz cieśla 230

U

ukośnica czosnkowica 66

V

Viscum album 316

W

włochatka klonowa czarna 90
wonnica piżmówka 118
wrośniak różnobarwny 34
– szorstki 24

X

Xanthoria parietina 290
Xyloterus domesticus 16, 146
zagwoździk fioletowy 230

Z

zakorek czarny 226
zasnuja świerkowa 244
zawisak borowiec 202
zawodnica świerkowa 248
zimówek ogołotniak 66
złotorost ścienny 290
zmiennik brudny 302
– leszczynowiec 302
zwójka dębowa 64
– sosnóweczka 184
– zieloneczka 64

Ż

żerdzianki 230
żółciak siarkowy 124
żylica olbrzymia 170



ISBN 978-83-09-99015-4



9 788309 990154